

FÖR OCH EMOT STORNORRLAND

OCH ANDRA STORREGIONER

EN GRÖNBOK

INNEHÅLL

1. SAMMANFATTNING	5
2. ARGUMENTEN HÅLLER INTE	7
3. KONSEKVENSER	15
4. VAD ÄR ALTERNATIVET?	25
5. VILL VI VERKLIGEN DETTA?	29

Framtid för Jämtland är en tankesmedja med personer som arbetar för att stärka framtidsdebatten i Jämtland Härjedalen och att skapa opinion för att länet ska förbli en egen region. Medlemmarna deltar i seminarier och diskussioner om viktiga framtidsfrågor.

Hjälp till att skapa opinion genom appropet

Stoppa Stornorrland:

www.stoppastornorrland.nu

Producerad av Internetmedia Kommunikationsbyrå

Tryck: Daus Tryckeri, Östersund, 2016

Framtid för
Jämtland

FÖR OCH EMOT STORNORRLAND OCH ANDRA STORREGIONER

Många efterlyser en sammanställning av argumenten för och emot storregioner, särskilt Stornorrland. Tankesmedjan Framtid för Jämtland har därför tagit fram denna utvidgade och aktualiserade version av den Grönbok, som vi gav ut förra gången frågan var uppe.

Diskussionen paralyseras av ensidig information och av regeringens hot att tvinga fram storregioner. Flera partier i vårt län har förmåtts att säga ja, trots de starka betänkligheter de själva har uttalat. Det är som att leka blindbock med framtiden.

För att undvika debatt hoppar regeringen över konsekvenserna. I stället tillsattes 2015 den så kallade Indelningskommittén. Uppdraget är att föreslå hur storregionerna ska se ut och när de ska införas – men inte att analysera för- och nackdelar. Förslaget kommer att presenteras nu i juni och går därefter på remiss.

En eventuell ny regionindelning får avgörande betydelse för vilka landsdelar som blir framtidens vinnare och förlorare. För vårt län är det en ödesfråga, varje enskild invånare påverkas. Desto viktigare är att alla medborgare själva får möjlighet att ta ställning. Annars finns en uppenbar risk att frågan hinner avgöras innan alla förstår vad det gäller. Ska vi alls kunna påverka vår framtid måste det ske nu.

DIREKTIVEN

Regeringens utredningsdirektiv till Indelningskommittén innehåller inga nya argument utöver vad som står i Ansvarsutredningens snart tio år gamla slutbetänkande. Men direktiven framhåller också *”att förslagen ska vara väl förankrade med berörda parter”*.

De klargör även de rättsliga förutsättningarna. Det framgår att en ändring

”får endast ske om den kan antas medföra bestående fördel för ett landsting ... eller andra fördelar från allmän synpunkt. I ett ärende om indelningsändring ska det göras en utredning som omfattar alla omständigheter som inverkar på frågan.”

Trots detta påstår regeringen alltså att den oavsett invändningar tänker genomföra förändringen. Man bortser då också från att det folkliga motståndet kan bli så starkt att det inte går.

1. SAMMANFATTNING

Trots lagstiftningens krav på att alla omständigheter ska vara utredda har varken regeringen eller Region Jämtland Härjedalen gjort något försök att undersöka konsekvenserna.

Ett litet undantag är två rapporter från regionkansliet, som anses visa följderna av att gå med eller stanna utanför Stornorrland. Men de behandlar bara regionens egna uppgifter och samarbetet kring regionsjukhuset. Konsekvenserna för näringsliv och länsutveckling diskuteras inte alls. Dessutom snedvrids analysen genom det tvivelaktiga antagandet att nuvarande samarbete med grannlänen måste upphöra om de bildar storregion utan oss.

Regeringens och Indelningskommitténs argument för storregioner sägs vara att man vill ha:

- Jämnstora regioner för att kunna ge likvärdig service i hela landet.
- Regioner med större skattekraft än dagens.
- Regioner som kan ansvara för specialistsjukvården.
- Ökad samverkan över dagens länsgränser.
- Samordning av regional och statlig förvaltning i gemensamma regioner.

Dessutom sägs att storregioner skulle ha en starkare röst gentemot staten än de nuvarande länen. Alla dessa argument diskuteras i nästa avsnitt.

I floden av invändningar och varningsord märks bland annat att:

- Demokratin äventyras av ökade avstånd till beslutsfattarna.
- De nya regionerna får vinnare och förlorare, centrum och periferi.
- Hela landet riskerar att drabbas av en förödande centralisering.
- Klyftorna ökar, storstadsområdena vinner, glesbygdsläna förlorar.

- Stora delar av landet osynliggörs, när länen försvinner från Sverige-kartan och ur SCB:s statistik.
- I en snabbt föränderlig värld behövs den flexibilitet som nuvarande mindre regioner ger.
- Det är särskilt olämpligt att lösa upp befintliga strukturer just nu, inför invandringens påfrestningar.
- En ny indelning skulle sakna den legitimitet och folkliga förankring som finns i den historiskt framvuxna länsindelningen.

Ännu allvarigare är att det är ett beslut för all framtid. En gång fattat finns ingen återvändo. Konsekvenserna blir sannolikt ännu mer omfattande än vad vi nu kan överblicka.

Om Stornorrland sägs att:

- Avstånd och bristande kommunikationer gör att regionen inte kan fungera.
- Bristande intressegemenskap med kusten gör Jämtland Härjedalen till den stora förloraren.
- Vi skulle bli en liten minoritet utan möjlighet att påverka.
- Vi tvingas norrut, när våra viktigaste förbindelser går söderut.

Dessutom är det många som framhåller att två viktiga förutsättningar för regionindelningen först bör utredas, dels hur sjukvårdens kostnadskris ska kunna bemästras, dels framtida ansvarsfördelning mellan stat, region och kommun.

2. ARGUMENTEN HÅLLER INTE

Indelningskommittén har angivit fyra utgångspunkter.

A. ATT SKAPA JÄMNSTORA REGIONER

”Styrkeförhållandena är orättvisa – hälften av landets befolkning bor i de tre största länen”. Med befolkningsmässigt jämnstora regioner anser man sig kunna ge mer likvärdig service i hela landet.

Kommentar

Gränsdragningen påverkar inte utvecklingen. Vad som växer är de befolkningsstättaste områdena, Stockholm, Göteborg och Malmö med deras närmaste omgivning. Kommunerna i storstadsregionernas ytterområden står stilla eller går bakåt, precis som i övriga landet, se tabell.

Kommun	Befolkningsförändring	Kommun	Befolkningsförändring
Gullspång	- 18 %	Härryda	+ 28 %
Bengtsfors	- 15 %	Stenungsund	+ 28 %
Färgelanda	- 12 %	Göteborg	+ 22 %
Mellerud	- 12 %	Kungälv	+ 18 %
Karlsborg	- 12 %	Strömstad	+ 18 %
Töreboda	- 11 %	Mölnadal	+ 17 %
Dals Ed	- 9 %	Lerum	+ 16 %
Sotenäs	- 8 %	Partille	+ 15 %
Gråstorp	- 8 %	Alingsås	+ 14 %
Munkedal	- 8 %	Ale	+ 14 %

TABELL Västra Götalands befolkning ökade under de tjugo första åren 1995–2015 med 11 %. Men nästan hela ökningen faller på området kring Göteborg. Tabellen över de kommuner som minskat resp. ökat visar hur kommunerna i länets ytterområden har haft samma dåliga utveckling som i resten av landet.

Storstadsregionernas övertag beror inte på invånarantal, utan på befolknings-
tätheten, koncentrationen av många människor inom ett begränsat område.
Likvärdig service kan därför bara uppnås i de centrala delarna av de nya
regionerna. Avgörande är närhetsfaktorn, närheten mellan företag,
kompetenscentra och samhällsservice.

Tvärtemot målsättningen skulle storregioner förstärka skillnaderna mellan
olika landsdelar.

B. KAPACITET ATT BYGGA STRUKTURER FÖR REGIONAL UTVECKLING

Målet uttrycks också: *"Ökad skattekraft för att klara vården och välfärden",*
det har till och med sagts att *"Poängen med en större region är att den ger
medborgarna bättre tillgång till välfärd, studier och jobb"*.

Enligt Indelningskommittén är det *"bland annat för att kunna möta de
utmaningar som följer av den europeiska integrationen och den ökade glob-
ala konkurrensen. Det handlar om att kunna upprätta, underhålla och utveckla
forskningsmiljöer och kompetenscentra, att kunna fördela resurser och genomföra
nödvändiga investeringar i regionen"*.

Kommentar

Hur går detta ihop? Uppgifter och inkomster förblir ju desamma. Stor-
regionerna kommer att stå inför samma ekonomiska problem som länen har i
dag. Möjligen blir det lättare att fatta impopulära beslut.

Det finns heller inga belägg för att ökad regionstorlek ger bättre ekonomi.
Statistiken visar inga sådana samband. Varken Region Skåne eller
Stockholms läns landsting hörde till dem som klarade 2015 utan underskott,
och av de nio län som visade överskott hade hälften bättre resultat per
invånare än Västra Götaland.

De ökade regionala resurser man utlovar kan bara uppstå genom ratio-
nalisering och nedläggningar. Vinnare och förlorare i en sådan process avgörs
med all sannolikhet av var regionens befolkningskoncentration är störst.

Det bör också framhållas att det är näringslivets utveckling som skapar
resurser. Märkligt nog undviker man att diskutera den frågan eller ens
bemöta de invändningar som framförs om näringslivets behov av närhet och
av en samhällsplanering som utgår från lokala förutsättningar.

C. KUNNA ANSVARA FÖR DEN REGIONALA HÄLSO- OCH SJUKVÅRDEN

Regionsjuket måste vara så stora att de klarar att hålla ett regionsjukhus, anser man. I direktiven sägs att flera landsting saknar tillräckligt befolkningsunderlag och resurser för att kunna göra effektiva investeringar i till exempel teknisk utrustning och IT-system, rekrytera spetskompetens och ta emot och omsätta ny kunskap.

Dagens struktur sägs försvåra möjligheterna att tillgodose hela befolkningens tillgång till likvärdig vård. Man antyder till och med att problemet med stafettläkare och stafettsköterskor skulle försvinna med större regioner.

Kommentar

Regionsjukhus har vi redan i dag, vad blir skillnaden? Samarbetet kring dem kan inte vara beroende av nya regioner.

När det gäller ekonomi och vårdkvalitet finns inga belägg för att större regioner ger bättre och billigare sjukvård. Gjorda jämförelser visar att de nuvarande storregionerna inte i någotdera avseendet klarar sig bättre än övriga län. Och även därifrån kommer rapporter om väntetider och personalflykt, med stängda akutmottagningar och förlossningskliniker.

Oavsett storlek har alla län samma problem med de accelererande sjukvårdskostnaderna som den medicinska utvecklingen för med sig. Det är en utmaning som bara kan hanteras på nationell nivå. Vi går också mot ökad specialisering, så att allt fler behandlingar bara kommer att kunna erbjudas på ett eller några få sjukhus i hela landet. En indelning med regionsjukhusen som grund riskerar att bli ett utvecklingshinder.

D. UTGÅ FRÅN BEFINTLIGA SAMVERKANSMÖNSTER

Man vill stärka samverkan över dagens länsgränser till exempel kring infrastruktur och kollektivtrafik, och anpassa gränserna till dagens arbetsmarknadsregioner. Enligt direktiven rör sig medborgarna *”över betydligt större områden än tidigare och de flesta samhällsfrågor berör mer än ett län. Detta ökar människors förväntningar på att kunna påverka och ta del av den offentliga verksamheten i allt större geografiska områden”*.

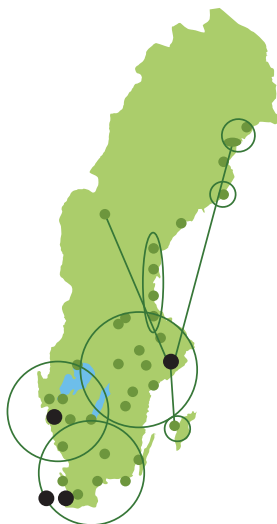

BILD 1. Om pendlingsmönstret får avgöra skulle regionindelningen bli så här. Lägg märke till att oavsett var i landet de ligger blir alla större städer alltmer sammanflätade med storstäderna.

Kommentar

Beskrivningen av rörelsemönstret stämmer bara i storstadsregionerna och inom mindre områden i övriga landet. Pendlingen och samarbetet över länsgränserna följer inte något som helst urskiljbart mönster och kan därför inte läggas till grund för en administrativ indelning. Dessutom förändras det över tid. Vad som ökar är långväga pendling mellan glesbygd och storstad.

Utöver dessa fyra finns ytterligare argument:

E. GEMENSAM INDELNING FÖR STATLIGA MYNDIGHETER

Att statliga myndigheter inte längre följer länsindelningen utan tillämpar en sinsemellan olika regionindelning skapar många svårigheter. Regeringen vill därför att den föreslagna regionindelningen ska gälla också dem. Förslaget har två delar, dels centralisering till färre länsstyrelser, dels samordning av övriga statliga myndigheter.

Kommentar

Länsstyrelserna: Länsstyrelsen i Jämtlands län har beskrivit hur ärenden och tillsyn kräver närhet och lokalkännedom. En sammanläggning av länsstyrelserna skulle gå ut över myndighetens trovärdighet. Dessutom framhåller man det olämpliga i att avskaffa den enda länsstyrelsen i inlandet i norra Sverige.

Övriga statliga myndigheter: Alla försök till samordning har hittills strandat på myndigheternas motstånd. Frågan är vad som säger att regeringen skulle lyckas denna gång. Utvecklingen går i motsatt riktning, mot s.k. enmyndigheter, med de regionala funktionerna direkt underställda den centrala verksledningen.

F. DEMOKRATISKT INFLYTANDE

Enligt direktiven vill man uppnå *"bättre överensstämmelse mellan medborgarnas behov och deras möjligheter att utöva demokratiskt inflytande"*. Makten flyttas närmare medborgarna, säger man. Med detta menar man att nuvarande samarbetsorgan mellan länen kan göras direktvalda, så att man slipper indirekt valda kommunförbund och samarbetsgrupper mellan de nuvarande länen, till exempel Norrlandstingens regionförbund.

Kommentar

Skulle människor märka skillnaden? Ökat inflytande skulle de definitivt inte få, utan tvärtom. Till och med storregionernas förespråkare medger att ökade avstånd och färre förtroendevalda kan bli en direkt fara för demokratin.

G. FÖRHANDLINGSMANDATET GENTEMOT STATEN STÄRKES

Många sätter förhoppningar till att större regioner ska göra det lättare att förhandla med staten. Man jämför med storstadsregionerna och pekar på att *"de tar hem spelet nästan varje gång"*.

Kommentar

Storstadsregionernas övertag beror på deras befolkningstäthet, och det kan ingen ny administrativ indelning påverka. Man bör också fråga sig om förhandlingsförmågan blir bättre med en region, jämfört med om samma krav kommer från flera, om än svagare röster. Och i båda fallen måste kraven förhandlas fram inom det berörda området. I den diskussionen bör det vara betydligt lättare att få gehör som självständig part än som minoritet i en gemensam region.

H. DECENTRALISERING

En annan förhoppning är att storregioner ska göra så att makt lättare kan flyttas från Stockholm och ut i landet.

Kommentar

Den mest påtagliga följden av storregionerna skulle bli centralisering inom dem. Decentralisering från staten till regionerna ingår inte i direktiven. En förklaring kan vara att sådana beslut är möjliga att fatta redan med dagens regioner. Men frågan är i vilken utsträckning det är lämpligt. Det stämmer dåligt med målsättningen om likvärdig service i hela landet. En risk med sex regionerna är att de skulle kunna erbjuda ännu mer olikartade villkor än nuvarande län.

Och för län i storregionernas periferi kan det vara säkrast med fortsatt statligt ansvar. Enbart statens lagstiftningsmöjligheter och budgetstyrka kan ge hela landet lika villkor.

I. MISSVISANDE JÄMFÖRELSE

Så länge storregioner diskuterats har man jämfört med stora regioner i Europa, som Wales, Katalonien och tyska delstater, däremot aldrig med mindre regioner som schweiziska kantonerna och engelska counties. Man hänvisar också till sammanslagningen av Skåne och de båda Tröndelagsfylkena. Samtidigt gör man ett stort nummer av att länsindelningen är föråldrad därför att den sägs vara införd av Axel Oxenstierna.

Kommentar

Indelningens ålder säger ingenting om dess betydelse och funktionsduglighet. Dessutom är det fel. Oxenstierna införde länsstyrelserna. Län fanns tidigare, och anledningen att deras djupa folkliga förankring är att de utgår från landets ursprungliga indelning i landskap, en indelning som är äldre än Sverige som enat rike.

När det gäller de geografiska jämförelserna blundar man för storleken på de europeiska regionerna som åberopas. För att kunna tävla med dem måste hela Sverige ses som en region. Man bortser också från att de europeiska regionerna är historiskt framvuxna, och bygger på en djupt rotad kulturell gemenskap. På samma sätt är Skåne och Tröndelag (liksom Västergötland) urgamla landskap med stark folklig förankring, som bara varit delade av

administrativa skäl. Deras återförening säger ingenting om hur helt nykonstruerade regioner skulle fungera.

J. VARA MED FRÅN BÖRJAN

Trots att man *"hellre sett att vi fått jobba med vår egen region"* anser regionledningen att Jämtland Härjedalen måste säga ja till Stornorrland, för att kunna *"vara med från början och kunna påverka"*.

Kommentar

Även om man tror att storregionerna kommer att tvingas fram är det ett högst tveksamt sätt att resonera. Hur ska man kunna uppnå något om man redan på förhand ger upp länets förhandlingsposition? Vi bör heller inte ta hotet om att vi kan bli tvingade för givet. All erfarenhet säger att om protesterna blir tillräckligt starka kan ingen regering tvinga fram ett sådant beslut.

K. ÖNSKEDRÖMMAR

För att lugna egna och andras farhågor ägnar man sig också åt önskedrömmar, som när ordföranden i styrelsen för Region J H förutsätter att staten ska bekosta den infrastruktur med bredband och annat som behövs för att överbrygga avstånden i den nya regionen. Hon utgår också från att det måste inrättas *"någon form av (indirekt valda!!) lokala styrelser ...annars kan det inte fungera"*, och att regionförvaltningarna kommer att kunna delas mellan många olika delar av storregionen. Hur detta på något sätt skulle kunna minska avstånden går naturligtvis inte att förklara.

L. DEN VERKLIGA ORSAKEN?

Landshövdingen i Norrbotten drar slutsatsen att uppgivenheten beror på nuvarande budgetunderskott, som gör att regionpolitikerna frestas att fly in i storregioner. Man slipper ansvaret och tror att andra lättare ska kunna ta obekväma beslut.

Kommentar

Detta skulle kunna förklara regionledningens omsvängning från protester till bejakande av Stornorrland. Men i så fall behövs en öppen debatt om saken.

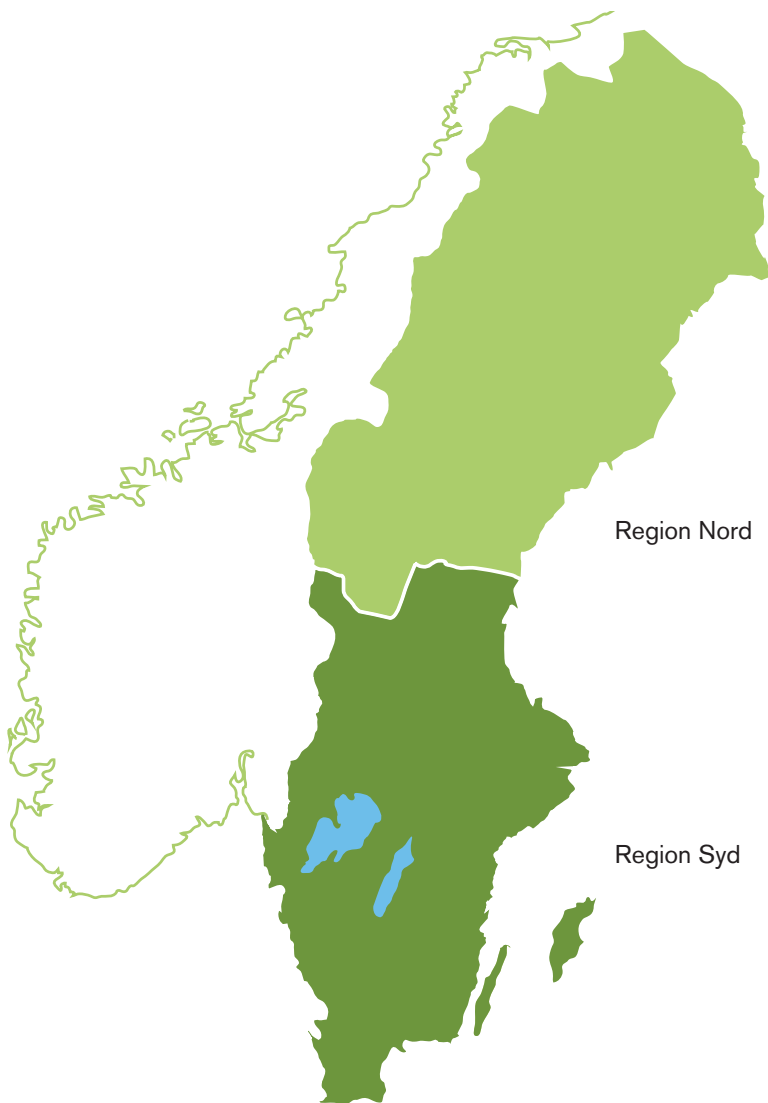

BILD 2. Stornorrland är tänkt att omfatta mer än halva Sverige. Hur skulle det bli om även den andra hälften också slås ihop till en region?

3. KONSEKVENSER

A. MINSKAD DEMOKRATI

Storregioner förbättrar inte demokratin utan skulle tvärtom innebära en radikal försämring. En de tydligaste konsekvenserna skulle bli kraftigt minskat folkligt inflytande. Till och med Indelningskommittén nämner risken med stora avstånd, bristande lokalkännedom och långt mellan medborgare och beslutsfattare. Som en kritiker uttryckt det: *"Tilltro till det politiska systemet förutsätter att politikerna faktiskt träffar medborgare, näringsliv och civilsambälle"*.

Beslut bör fattas nära dem det berör och av personer som väl känner de lokala förhållandena. Hur ska beslutsfattarna kunna ha kontakter och överblicka behov och förutsättningar inom områden som kan ligga 50 – 100 mil bort?

Samtidigt minskar antalet förtroendevalda. I Stornorrlands regionfullmäktige skulle ledamöterna från Jämtland Härjedalen bli en obetydlig minoritet (14 procent). Man varnar nu för att väljarna kan tappa intresset och känna en växande maktlöshet. Företag och allmänhet skulle få svårare att påverka verksamheter och beslut som de berörs av. Att diskutera en fråga med ansvarig politiker eller handläggare skulle kräva långa resor.

Ytterligare ett hot mot demokratin är att rekryteringen av regionpolitiker ytterligare försvåras när mötena kan komma att kräva flera dagars bortavaro. Svårigheterna att mötas drabbar regionens funktionsduglighet. *"Vinnare på regionreformen i Norrland blir flygbolagen"* skriver en av länsstyrelserna.

B. FÖRLORAD STABILITET

Ett beslut om storregioner skulle innebära en av de största samhällsförändringarna någonsin. Så länge Sverige har funnits har vi haft en stabil indelning i landskap och län, som har gett kontinuitet, trygghet och gemenskap. Detta är en viktig orsak till att det svenska samhället kunnat

uppvisa större styrka och stabilitet än i många andra länder.

Särskilt oklokt är att lösa upp befintliga strukturer och äventyra stabiliteten just nu, när vi står inför utmaningen att integrera den stora vägen av flyktingar. Ska det lyckas behöver både nya och gamla svenskar ett samhälle i balans.

C. IDENTITET OCH LEGITIMITET

En stabil indelning kräver folklig förankring. Den nuvarande indelningen bygger på under lång tid framvuxna känslor av gemenskap och samhörighet, som är en långt viktigare utvecklingsfaktor än administrativ likformighet.

Tydlig gemenskap ger sammanhållning och motivation, igenkännande, tillit och engagemang. Ju mer vi satsar på dessa känslomässiga band desto bättre blir förutsättningarna för lokal och regional utveckling.

Med storregioner går legitimiteten förlorad. Streck på en karta kan aldrig ersätta den förankring som den historiskt framvuxna indelningen ger.

”Ni gör som när stormakterna ritade Afrikakartan”, stod det i en insändare.

Identitet och gemenskap är viktigt också för integrationen. Man skulle kunna tro att det inte har betydelse för den som kommer ny, men nysvenskar brukar själva vittna om hur det underlättar och ger trygghet att komma till en region med tydlig identitet och historia.

D. OSYNLIGHET

För att en landsdel alls ska uppmärksammas behöver den finnas på listan över landets län eller regioner. Det påverkar regering och myndigheter, organisationer och företag, och inte minst massmedia och allmänhet.

Få har insett att de nuvarande länen inte ens kommer att ingå i den offentliga statistiken, som är grunden för allt beslutsfattande. Hela landsdelar kommer att osynliggöras, till och med i historiska jämförelser. Det blir som om de aldrig har funnits.

Om länet uppgår i en storregion försvinner vi alltså från den karta över landets regioner som alla utgår från. Vi blir anonyma och osynliga, medan län som kan undgå att slukas av storregionerna kommer att kvarstå på listan över bidragsmottagare, fortsätta att leverera eget beslutsunderlag och vara områden som man i alla sammanhang tar hänsyn till. Enbart att finnas med på Sverigekartan är skäl nog för att vilja kvarstå som egen region.

Synligheten påverkas också av varumärket. De associationer det ger spelar

BILD 3. Enbart Jämtlands län är större än Västra Götaland.

en viktig roll för den känslomässiga motivation som avgör var människor väljer att bosätta sig, driva företag eller turista, vilka områden massmedia uppmärksammar, och vilka som regering och riksdagspartier väljer att stödja.

Jämtland Härjedalen är sedan gammalt inarbetade varumärken, förenade med positiva och känsloladdade föreställningar. De är lika viktiga för turism, näringsliv och myndigheter, som för invånarnas självsyn. Försvinner vi in i en storregion kommer de efterhand att tona bort. Att ersätta "Jämtlandsbilden" med "Norrlandsbilden" kan inte kännas särskilt övertygande.

E. STORLEK OCH AVSTÅND

Enbart Jämtlands län är stort som Schweiz, Nederländerna eller Danmark. Stornorrland skulle bli nära fem gånger större och omfatta mer än halva Sverige. Avstånden inom regionen skulle bli som mellan Stockholm och Berlin eller mellan Malmö och Warszawa. En sådan region kan inte fungera.

Det absurda framgår om man leker med tanken att bilda en motsvarande region av resten av landet, från Skåne till Hälsingland och norra Dalarna. Hur skulle den kunna hålla samman? Hur skulle politiker och handläggare kunna ha tillräcklig lokalkännedom? Hur skulle man klara avstånd och resor till viktiga samhällsfunktioner?

Ändå skulle förbindelserna inom regionen vara bättre än i Stornorrland, där bara kuststråket har fungerande kommunikationer. Mellan olika delar av inlandet går förbindelserna i allmänhet via kusten. Möten för alla fyra länen sker helst på Arlanda.

Att förslagsställarna inte kan eller vill förstå detta hänger samman med hur man söderut betraktar hela norra Sverige som en enhet, utan hänsyn till regionala skillnader eller länens och landskapens olika egenart. Hur annorlunda måttstocken är framgår när t.ex. sörmlänningarna klagat över de "långa och obekväma, kanske också patientfarliga kommunikationsvägarna" de kan få till universitetssjukhusen i Uppsala och Örebro. Som en ledarskribent skrev: En storregion skulle "ytterligare rättfärdiga Norrlandsföraktet".

F. BRISTANDE INTRESSEGEMENSKAP

Förutsättningen för en fungerande region måste vara intressegemenskap. De nya regionerna riskerar att förlamas av inre motsättningar.

Huvudstråket i norra Sverige går längs Östersjökusten. Där ligger nästan

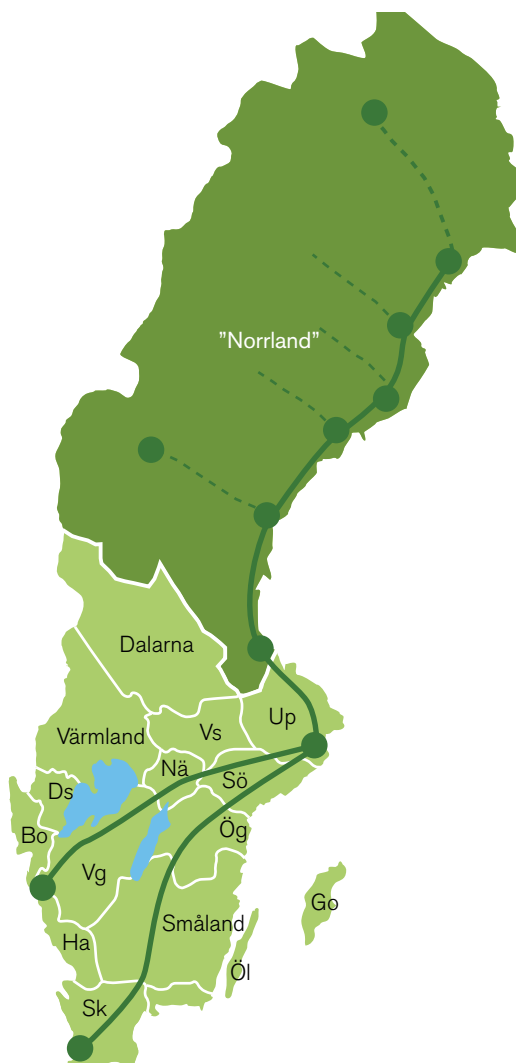

BILD 4. "Norrlandsföraktet"; söderut gör man skillnad på landskap, men norra delen av landet betraktar man som ett anonymt 'norrland', med inlandet som ett bihang till kuststråket.

alla större orter, och dit prioriteras infrastrukturella investeringar. Det vidsträckta inlandet tillmätts sekundärt intresse. Att stärka Norrland innebär ur nationell synpunkt att stärka kuststråket.

Därtill kommer annorlunda behov än i kustlänen. Jämtland Härjedalen har i alla tider varit orienterat söderut. Inte ens tillkomsten av Umeå universitet och regionsjukhus har förmått ändra på detta. Både Jämtland och Härjedalen är helt beroende av förbindelser söderut och västerut.

Norrut finns inte ens fungerande kommunikationer. Det lilla plan som går norrut existerar bara på grund av statliga subventioner för att vi trots dåliga väg- och tågförbindelser ska kunna ta oss till regionsjukhuset i Umeå. Söderut går däremot en livlig trafik med stora plan och mellan tio och femton avgångar per dag. Antalet flygstolar till Umeå motsvarar bara 3,5 procent av de dagliga avgångarna från Östersund.

Enligt direktiven ska indelningen *"utgå från vilka behov medborgare och näringsliv har i olika frågor bl.a. transporter, arbetsmarknad, hälso- och sjukvård, utbildning, kultur och god miljö"*. Med dessa förutsättningar borde det vara ett omöjligt förslag att införliva Jämtland Härjedalen med den tänkta regionen. Men man offerar oss för att få upp Stornorrlands befolkningstal.

G. BEHOVET ATT FÖRA EGEN TALAN

Ett län som uppgår i en storregion får ett drastiskt minskat inflytande över sin egen framtid. Varje förslag skulle brytas mot majoritetens önskemål och i bästa fall tillgodoses i kompromissat skick. Man blir också av med möjligheten att kommunicera direkt med staten utan måste gå via den nya regionen. Det blir som att ha *"två Stockholm"*.

Avstånd, storlek och geografiskt avgränsat läge ger Jämtland Härjedalen annorlunda behov och möjligheter än övriga län. Därför har vi i alla tider behövt egna samhällsinstitutioner. Inte utan anledning är nuvarande Region Jämtland Härjedalen landets äldsta regionala självstyre, det enda som funnits utan avbrott sedan tidig medeltid.

Befolkningen är spridd över större delen av ytan, inte koncentrerad till större orter. Näringslivet präglas av småskalighet och inte av grannlänens storskaliga industrimiljöer. I många frågor har vi mer gemensamt med Dalarna, Värmland och det inre Hälsingland än med norrlänen. Samtidigt behöver vi fritt kunna dra nytta av närheten till Tröndelag.

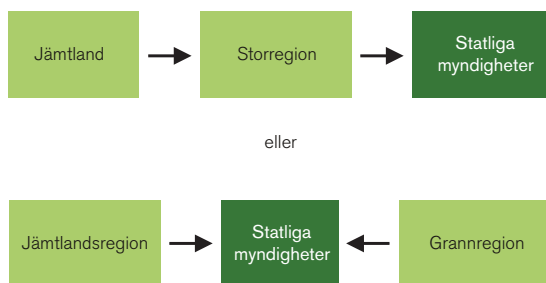

BILD 5. I storregioner skulle de tidigare länen förlora möjligheten till direkta kontakter med staten.

Att stå utanför storregionen ger oss största möjliga inflytande över vår egen framtid. Vi kan samverka i alla väderstreck och på våra egna villkor, beroende på vilken fråga det gäller. Allteftersom förutsättningarna förändras kan vi från fall till fall sluta nya överenskommelser med kommuner, län och regioner, där vi har gemensamma intressen.

H. SJUKVÅRD OCH SAMHÄLLSSERVICE

”Det blir inte lägre kostnader för varken hälso- och sjukvård eller kollektivtrafik” skrev Region Jämtland Härjedalen i ett av sina tidigare yttranden till Indelningskommittén. Inte heller ökar intäkterna.

Stornorrland skulle ha ett mycket stort ingående budgetunderskott. Vi måste därför räkna med centralisering och sammanläggningar, särskilt inom sjukvården, med nedläggning och bantning av sjukhus, eller åtminstone ökad specialisering. Redan när storregioner var på tal förra gången förvarnade den dåvarande Mittstyrelsens ordförande om stängning av delar av vardera Östersunds och Sundsvalls sjukhus. Vid SKL:s seminarium i Östersund (april 2016) sades bland annat att större regioner skulle göra det lättare att minska antalet akutsjukhus.

Alltmera vård kommer att behöva sökas i andra delar av storregionen, så att sjuka och anhöriga måste utstå långa och tidsödande resor till sjukhus på orter dit vi har svårt att komma.

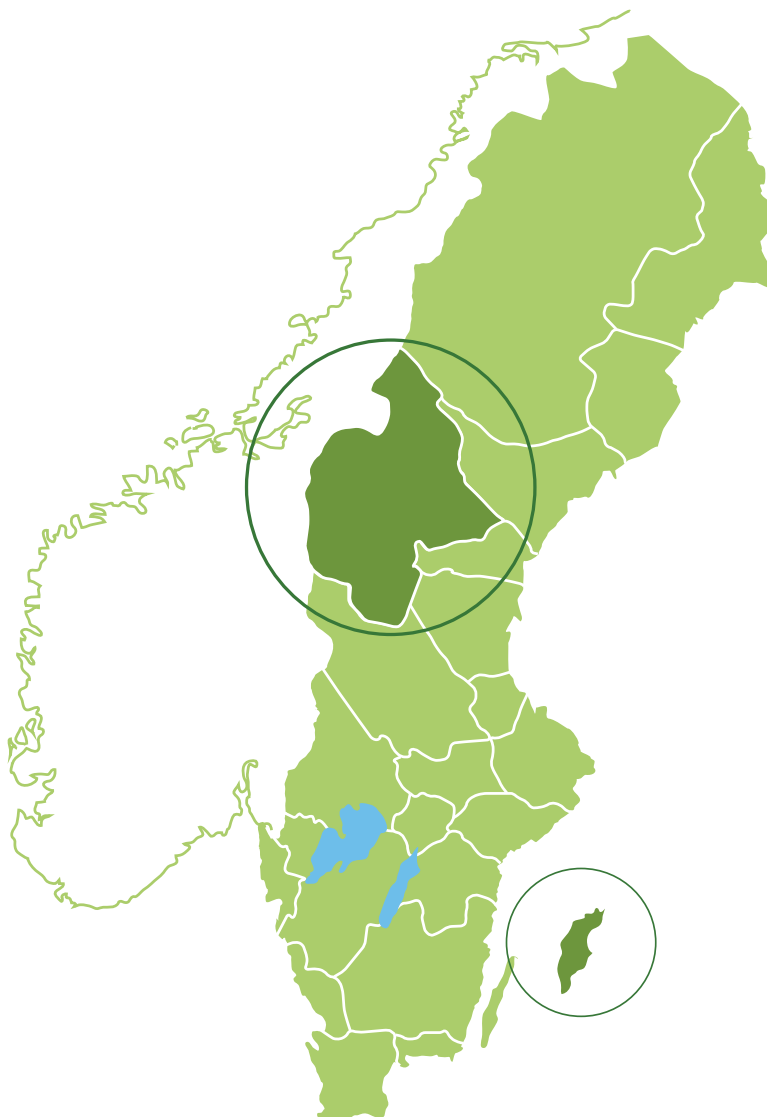

BILD 6. Jämtlands län är som en ö i inlandet. Det avskilda läget skapar egna förutsättningar och behov.

Även om länet kvarstår som egen region går besparingar inte att undgå, men då kan vi åtminstone inrikta oss på att Östersunds sjukhus ska finnas kvar, och står fria att ingå överenskommelser om vård på sjukhus där vi kan få bäst villkor och dit det är enklast att resa.

På samma sätt äventyras länets kulturella infrastruktur, med nedprioritering eller nedläggning av folkhögskolor och annan landstingsfinansierad verksamhet. I Västra Götaland försökte man i ett första steg beröva kulturinstitutionerna deras självständighet och integrera dem i en hela regionen gemensam centralstyrd organisation. En sådan utveckling skulle till och med kunna hota Jamtli, som genom sitt höga regionbidrag har en extra utsatt position.

I. NÄRINGS LIV OCH VÄLSTÅNDSUTVECKLING

En förutsättning för positiv utveckling av länets näringsliv är att vi får ha samma möjligheter att behålla och utveckla service, kommunikationer, vård och trygghet som i övriga delar av landet. Det blir inte lätt när fokus för det regionala utvecklingsarbetet flyttas till Norrlandskusten.

På samma sätt är förbindelserna söder- och västerut, och möjligheten att föra egen talan, av väsentlig betydelse för näringslivet och därmed välståndsutvecklingen. Alldeles särskilt bekymmersamt är hur närhet, lokalkännedom och personkontakter riskerar att gå förlorade. Regionen hanterar en rad frågor som berör näringslivet och därmed varje företags beslut om sin framtid. En nära och bra kommunikation mellan näringsliv och samhälle är en tillväxtfaktor i sig. Och omvänt, Stornorrlands avstånd och hinder att mötas skulle genast drabba näringslivet.

Turismindustrin är exempel på en bransch som är beroende av ständig dialog med samhällets representanter, om Jämtland Härjedalen ska kunna hävda sig på de starkt konkurrerande marknaderna. Motsvarande gäller de små och medelstora industriföretagen.

Många företag inom tjänstesektorn har etablerats i Jämtland Härjedalen. Detta har kunnat ske genom att Länsstyrelsen, Mittuniversitetet, regionen och kommunerna i samverkan har kunnat bistå med arbetskraft, utbildningar, lokaler, forskning och förmedling av ekonomiska stödinsatser. Denna etableringsprocess består av ett finmaskigt nät av kommunikationer mellan ledande personer inom länet. I ett Stornorrland skulle dessa kontakter splittras och arbetsättet omöjliggöras.

J. ÖSTERSUND HAR MEST ATT FÖRLORA

Märkligt lite har sagts om de förändringar som hotar Östersund, länets och inlandets enda större centralort. En direkt följd skulle bli ett avsevärt bortfall av arbetstillfällen och en snävare arbetsmarknad. Ännu allvarigare är den långsiktiga förändring som hotar om Östersund förlorar sin ställning som en av landets residensstäder och den gynnade situation som detta har inneburit.

Som resultat får vi räkna med minskad inflyttning, större konkurrens om statliga lokaliseringar, och att det blir mindre attraktivt för större företag att lokalisera filialer hit. På längre sikt kan konsekvenserna bli jämförbara med vad som hände vid en tidigare strukturuomvandling. Än i dag påverkas städer som i industrialismens barndom blev utan järnväg och på så sätt förlorade sina utvecklingsmöjligheter.

Länsstyrelsen har i dag 200 anställda, och regionförvaltningen omkring 350, fränsett sjukvården. Det är svårt att bedöma hur många av dessa som kan bli kvar, men merparten torde försvinna. Härtill kommer följd effekter för andra statliga myndigheter och storregionens konsekvenser för sjukvård, utbildning, kultur och annan regionfinansierad verksamhet.

Vi måste också räkna med att lokalradio, tv och tidningar med tiden kommer att anpassas eller anpassas sig till den nya indelningen. Samma gäller annan länsvis organiserad verksamhet, inte minst de nuvarande länsorganisationerna. En motsvarande utveckling kan drabba många företag och distriktskontor som finns här på grund av Östersunds ställning som förvaltningsstad och länscentrum.

Dragkampen om utbildningar inom Mittuniversitetet lär inte bli lättare, och kraven på decentraliserad utbildning kan leda till att universitetet med Sundsvall som centrum fördelar verksamheten på många fler orter.

Östersunds försvagning drabbar hela nuvarande Jämtlands län. Och Östersund kan i sin tur drabbas ytterligare, om detta leder till att kranskommunerna börjar samverka i andra riktningar.

4. VAD ÄR ALTERNATIVET?

Huvudalternativet är naturligtvis att behålla den nuvarande indelningen, med dess historiska kontinuitet, folkliga förankring och demokratiska närhet. Då värnar vi också om statens fortsatta möjligheter att stödja hela landet.

I andra hand bör vi försöka uppnå att protesterna blir så starka att Jämtland Härjedalen får fortsätta på egen hand.

A. FRAMTIDEN KRÄVER FLEXIBILITET

Förslaget om storregioner utgår från situationen just nu. Man bortser från att vi lever i en tid av accelererande förändringar. I en föränderlig värld behövs flexibilitet, inte att man binder framtida strukturer. Allt eftersom behoven ändrar sig måste också samarbetsformer och samarbetsparter kunna förändras

Ett fåtal stora regioner låser utvecklingen. I en alltmer oviss framtid behövs i stället de nuvarande länen, mindre enheter som genom flexibel samverkan i växlande konstellationer kan anpassa sig till skilda utmaningar.

B. SAMVERKAN GENOM SAMARBETE

Vad man vinner i storlek förlorar man i självständighet och handlingsförmåga. Samarbete mellan befintliga län kan ge samma effektivitet som sammanläggningar. Fördelen är inte bara flexibilitet och att man slipper låsa fast sig i fasta konstellationer. När regioner samverkar som egna rättssubjekt är det självklart att allas behov måste beaktas. Ingen del av landet riskerar att hamna i skuggan.

C. OLIKA VERKSAMHETER HAR OLIKA BEHOV

Trenden mot stordrift ifrågasätts i många sammanhang. Storlek kan vara rent negativt och ge större känslighet för misstag. Även den som tror att sjukvården kan gynnas av större regioner borde inse att andra verksamheter blir

direkt missgynnade. För somliga samhällsuppgifter är det lämpligt med mindre områden, för andra samverkan mellan delar av de tänkta storregionerna.

För vissa verksamheter är stora regioner direkt olämpligt. Tydliga exempel är regional utveckling, turism, kultur och andra uppgifter som kräver samverkan med näringsliv och civilsamhälle.

Härtill kommer att behovet av verksamhetsområde och samarbetsparter förändras över tid, också detta olika för olika verksamheter. Allsidig anpassning till skiftande behov kan bara uppnås genom flexibiliteten i den nuvarande länsindelningen.

D. HELA LANDET KAN INTE SKÄRAS EFTER EN MALL

Varför gick det inte att genomföra storregioner förra gången man försökte, trots att även dåvarande utredaren förklarade att det var meningslöst att opponera sig? Jo, omöjligheten att dra gränser som passar överallt. Länen har vitt skilda uppfattningar om vilka man vill höra ihop med. Försöker man rita en enhetlig karta över hela Sverige kan man inte undgå att skapa förutsebara motsättningar och inbyggda konflikter.

Det är ett allvarligt missgrepp att försöka använda en och samma mall överallt, utan hänsyn till avstånd, befolkningstäthet, kommunikationer, näringslivsstruktur och historiska samband.

Ett annat misstag är föreställningen att alla regioner måste ha en viss folkmängd. Jämförelser mellan nuvarande regioner har tydligt visat att det inte är invånarantalet som avgör regioners förmåga att klara sina uppgifter. Om det var så skulle små länder som Island inte kunna hålla sig med sjukvård.

Om hela landet indelas efter den föreslagna storstadsmallen kanske vissa centralt belägna områden inom de nya regionerna kan utvecklas till nya centra, som kring Umeå och Linköping. Men det sker i så fall på ytterområdenas bekostnad. Detta verkar också vara meningen. Rakt ut talar både Ansvarsutredningen och företrädare för den nuvarande utredningen om att storregioner ska ge möjlighet att koncentrera satsningar på infrastruktur till *"utvecklingsbara områden"* och *"dit där de gör bäst nytta"*.

Utvecklingsmöjligheterna i övriga delar av landet utesluts. Ändå siar många om att framtiden kommer att ha andra ideal än nu, allteftersom ny teknik och ökad hänsyn till miljö och livskvalitet ger storstaden förnyad konkurrens.

E. ANSVARSFÖRDELNINGEN STAT – REGION – KOMMUN

Ett grundläggande fel är också att ta regionernas arbetsuppgifter för givna. Så länge det inte råder klarhet om den framtida ansvarsfördelningen mellan kommunal, regional och statlig nivå vet vi inte förutsättningarna för regional indelning. Dessutom ryktas om planer på kommunsammanläggningar som radikalt kan förändra spelplanen.

En av de frågor som behöver ses över är ansvarsfördelningen inom sjukvården. Huvudanledning till större regioner sägs vara att vi inte kan ha det så att människor inte tillförsäkras lika vård över hela landet, utan är hänvisade till tjuoan olika län med sinsemellan olika förutsättningar. Men att då i stället införa sex regioner med sex olika vårdssystem tvekar man inte för.

Därför höjs fler och fler röster för att frågan om regionindelning måste få anstå tills man har granskat det enda alternativ som verkligen kan ge vård på lika villkor i hela landet, nämligen statligt ansvar för specialistsjukvården. Så är det i andra länder, men i Sverige har SKL:s inflytande gjort man hittills inte velat pröva frågan.

Det regionala sjukvårdsansvaret tillkom i en tid med andra förutsättningar, för att förse hela landet med akutsjukhus och grundläggande medicinska funktioner. När sjukvården specialiserades infördes dagens regionsjukhus. Men utvecklingen mot ökad specialisering fortsätter och ett växande antal behandlingar kan inte längre utföras vid alla regionsjukhus utan måste koncentreras till ett eller ett fåtal sjukhus i hela landet. Samtidigt gör den medicintekniska utvecklingen att andra behandlingar börjar kunna utföras vid vanliga sjukhus, så att patienterna slipper resan till regionsjukhusen.

Att i det läget ta just regionsjukhusen som utgångspunkt för en ny regionindelning verkar ovanligt kortsynt. Ytterligare ett viktigt skäl för ökat statligt ansvar är att ständigt nya behandlingsmetoder medför en kostnadsspiral utan slut. Ingen region och inget landsting kan på egen hand bemästra denna galopperande kostnadsutveckling, hur stora regionerna än blir. Det kan bara ske genom avvägningar och principbeslut på nationell nivå, gemensamt för hela landet och samtliga regioner, oavsett de är sex eller tjuoan.

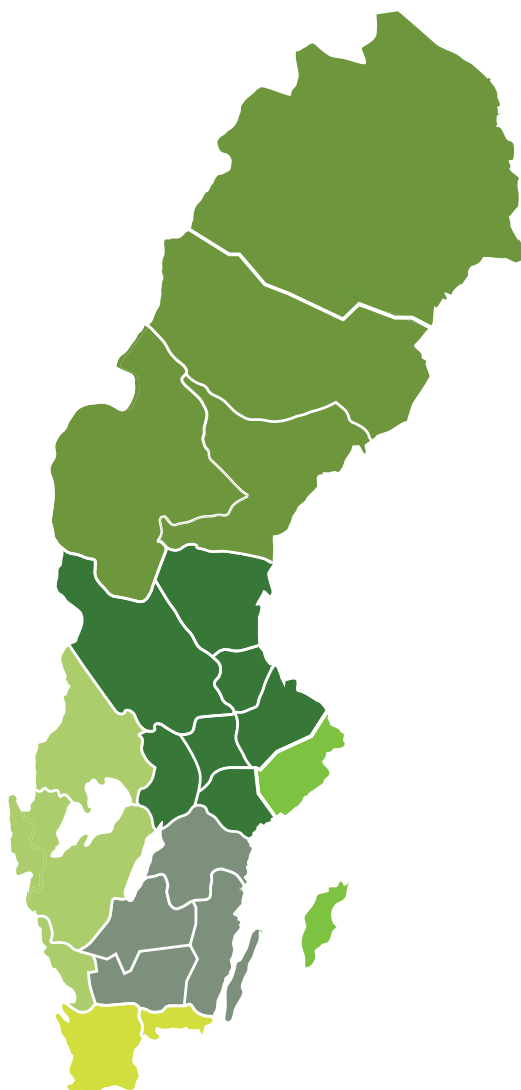

BILD 7. Storregionerna enligt Indelningskommitténs förslag från mars 2016. De vita linjerna markerar nuvarande länsindelning.

5. VILL VI VERKLIGEN DETTA?

A. ETT BESLUT FÖR ALL FRAMTID

Man förtränger att när beslutet väl fattats finns ingen återvändo. Vi sätter igång en process för årtionden och århundraden framåt. Det är därför inte de kortsiktiga konsekvenser som framför allt bör diskuteras utan de långsiktiga. Man splittrar landet och ökar skillnaderna mellan olika landsdelar. Vad vi nu kan överblicka är bara början.

Det innebär också att löften och överenskommelser i samband med regionbildningen gäller bara för stunden. Det finns inga garantier för att det inte blir som vid företagsfusioner, man lovar att verksamheten ska finnas kvar, men efter några år läggs den ned. Stora organisationer följer sin egen logik.

Det är därför inte bara odemokratiskt utan också ansvarslöst att inte vilja analysera konsekvenserna eller ens låtsas om alla skäl som anförs mot storregioner.

B. KRAVET PÅ FOLKOMRÖSTNING

Om man nu vill genomföra en av de största samhällsförändringarna någonsin är det egendomligt att det ska behöva ske med hot och tvång, i stället för som man tidigare alltid gjort i motsvarande frågor. Praxis är en parlamentarisk utredning med noggrann genomlysning av alternativen och skälen för och emot. Den brukar sedan följas av en längre tids debatt och eventuellt ytterligare konsekvensutredningar. För riksdagsbeslut om viktiga samhällsförändringar brukar sedan förutsättas enighet över partigränserna.

Det är inte att undra på att över hela landet råder en växande upprördhet, över ensidig information och vägran att diskutera eller ens bemöta de farhågor och motargument som förs fram. Gemensamt är kravet att inget beslut får fattas innan frågan fått avgöras i allmänna val eller folkomröstning.

Inte minst egendomligt är att samma minister som vill tvinga fram storregioner också vill ha en ny kommunindelning, och där resonerar han helt annorlunda. Där är det inte tal om tvång utan han har uttalat sig för olika lösningar så att små kommuner kan finnas kvar och samverka över gränserna. Eventuella förändringar i kommunindelningen måste föregås av ingående dialog och parlamentariska utredningar, säger han.

Varför gör han så? Och varför vill man ej ens studera det självklara alternativet med ett statligt sjukvårdsansvar? Svaret är SKL, Sveriges kommuner och landsting, som sedan årtionden bitit sig fast i tanken på större regioner, men som inte alls har samma intresse av kommunsammanläggningar.

C. VILL VI HA ETT FEDERALT SVERIGE?

Skrapar man på ytan anar man vad allt tal om sjukvård och regional utveckling egentligen handlar om, nämligen makt. Regionfrågan har drivits fram av SKL, som ett led i en plan att överföra makt från statlig till regional nivå.

Decentralisering av statliga beslutsbefogenheter, som många eftersträvar, är möjlig även inom dagens indelning, och har redan inletts. För det behövs inga storregioner. Vad som bromsar är bara bristen på enighet om hur långt delegationen bör gå. Anledningen till att SKL i årtionden har drivit frågan om storregioner är att man ser dem som en förutsättning för att kunna gå ett steg längre.

Inte för inte hänvisar man till tyska delstater som förebild. Vad som förespeglar tillskyndarna inom SKL (och inom de med Stockholm konkurrerande storstadsområdena i syd och väst) är ett närmast federalt Sverige med starkt minskad centralmakt.

Vill vi ha ett Sverige som är delat av regiongränser, med olika system beroende på i vilken region vi bor? Längre från idealet med jämlika villkor för alla i hela landet kan vi inte komma. Måste inte en så radikal förändring av det svenska samhället utsättas för en grundlig genomlysning innan vi tar något ytterligare steg i den riktningen? Om processen mot storregioner får fortgå riskerar vi att helt oavsiktligt bara ramla in i ett federalt Sverige.

GRÖNBOK

Grönbok är en term som EU använder för att beteckna ett diskussionsdokument som tas fram inför ny lagstiftning. Meningen är att berörda parter ska konsulteras innan lagstiftningsarbetet kommer i gång.

LÄS MER

Aktuell information finns på webben, se följande adresser och länkar:

- Stoppa Stornorrland, www.stoppastornorrland.nu
- Nyhetsbrev om regionfrågan i Sverige, www.regionhalland.se
- Facebookgruppen [Vi som vill behålla region Jämtland Härjedalen](#)

NOTER

- 2.** Indelningskommittens rapport 16-02-29
- 2B.** Carina Ödebrink citat i Politik Jönköping 16-02-13
- 2E.** Länsstyrelsens yttrande 16-01-13
- 2J.** Första stycket, citat Ann-Marie Johansson i LT 16-02-18 och ÖP 16-04-05
- 2K.** Ann-Marie Johansson i ÖP 16-02-01 och LT 16-02-18, Monalisa Norrman ÖP 16-03-08
- 2L.** Intervju med Sven-Erik Österberg, Norrbottenskuriren 16-03-03
- 3E.** Storlek och avstånd, sista stycket, Katrineholmskuriren 16-01-30, Karin Jonsson i ÖP 16-02-01
- 3H.** Antalet akutsjukhus, Lennart Ledin i ÖP 16-05-06
- 4B.** Shebaraki citerad av Ronny Svensson i Dala-Demokraten 16-05-02

Så länge Sverige har funnits har vi haft en stabil indelning i landskap och län, som har gett kontinuitet, trygghet och gemenskap. Nu föreslås en total förändring.

Många efterlyser en sammanställning av argumenten för och emot storregioner, särskilt Stornorrland. Tankesmedjan Framtid för Jämtland har därför tagit fram denna Grönbok.

En eventuell ny regionindelning får avgörande betydelse för vilka landsdelar som blir framtidens vinnare och förlorare. Desto viktigare är att alla medborgare själva får möjlighet att ta ställning. Annars finns en uppenbar risk att frågan avgörs innan alla hinner förstå vad det gäller.

**SKA VI ALLS KUNNA PÅVERKA VÅR FRAMTID
MÅSTE DET SKE NU.**

Framtid för
Jämtland

